

SZENTMÁRTONI JÁNOS

Szomjúság

A szoba éjszakájában fojtó csend honolt. A falióra másodperc-mutatója mintha az időt nemcsak mérte, hanem hajtotta volna is: minden másodperc külön életre lobbant, de mint a szitakötő, csak egyetlen párzás erejéig, hogy utána a haláltól megtermékenyítve visszaszívódjon a Semmibe, az Idő nagy körforgásába. A Kisfiú mélyen aludt. Már túl az álmokon, maga is a nagy Semmiben járhatott, mialatt nyolcéves kis teste ernyedten pihegett az öntudatlanság iszapjában. Ha akkor valaki, mondjuk egy angyal, belekolompol a fülébe, ő visszafordul s a testtel együtt időben fölriad – talán minden másképp alakult volna. De nem kolompolt senki, az angyalok hallgattak, tán aludtak maguk is, vagy iszonyodva elfordították a fejüket, esetleg izgatottan lesték szemükre tapasztott kézfejük ujjrésein át, vajon mi fog kiszülni ebből.

Kint hó szitált. December volt. Nem sok kellett már, hogy az óév lomha testtel beledőljön az Idő elefánttemetőjébe, s az újév fürge testtel, kipirult arccal futni kezdjen, mintha volna célja. Akkora csönd volt, hogy a Kisfiú, ha nem alszik, talán a hópelyhek bársonyességét is hallotta volna, mint annyiszor, amikor egy-egy utcalámpa alatt megállva, a hóesésbe emelte szűz arcát, s a szemében olvadó pelyhek vízfátylán át bámulta a havazást: mintha maga a lámpa szórna szertesét azt a temérdek havat, amely egyre csak gyűlik a lába körül, a házak tetején. Ilyen pillanatokban megesküdtött volna rá, hogy minden egyes hópelyhely földre hullását külön-külön, majd egyszerre is hallja. Oly finom zene volt ez, amelyre egyetlen hangszer sem képes.

De ezúttal a Kisfiú aludt. Nélküle hullt kint a hó. S valahol, egy szél himbálta közlekedési lámpa alatt, ahol időnként még feltorlódott a forgalom a későn hazafelé igyekvőkből, ebben az őrzítő havazásban egy félbolond otelló rohagált, szinte önkívületben, az érkező-távozó, hirtelen lefékező autók között – hogy az egyikük gázolja el végre már. Olyan mély és felfoghatatlan erővel szomjúhozta ezt, amelyre csak az képes, akit szinte a saját testéből is kiprésel a bűn, amit elkövetett.

A Kisfiú arra riadt, hogy nagyobbik nővére, aki ekkor már a nyolcadik hónapban lehetett, beront a szobába, egész az ágyáig. Kiragadja a takaró alól, és mint akinek szikla gördül le a szívéről, akkora megkönnyebüléssel szorítja magához, viharzik át a másik, gyanús

fényárban úszó szobán, át a kisírt szemű, falfehér csalátagokkal zsúfolt előszobán a saját kis fészkéig, ahol ágyába fekteti, betakarja, és mintha széttört tükör üvegszilánkjain zörögne végig a remegő szájából kiforduló mondat, így szól: „Anyu meghalt.”

A Kisfiú ekkor meghallotta fejében a havazást. A hirtelen és zaklatott ébredés hányingerét is ez mulasztotta el. Mindvégig ezt a finom muzsikát hallgatta, amely minden mozdulatra, minden érzésre, minden arcra gyöngéden ráereszkedett. Hallotta minden kis hópelyhely bársonyességét, amint a földre, társaihoz érkezik. Majd egyben a havazás túlvilági, mégis megnyugtató zenéjét, amely körbefolyta lágyan a szívét, mankóra támaszkodó, féllábú nagyapját, aki alsógatyában ácsorgott az előszobában nyitott ajtaja előtt, és őt kereste: „Mi van a kölyökkel?”, a nem sokra rá betoppanó egyenruhás rendőrököt, a sürgés-forgást, a koporsót, a hírt, hogy apja már a kapitányságon van, önként föladta magát.

Maguktól is összeálltak benne a dolgok, az eseményekből, amelyek java részétől elzárták őt, az elejtett félmondatokból – mégis várta, hogy valaki elmesélje, mi is történt valójában. De nem azért, mert kíváncsi volt, hanem megszokásból. Keresztanyja jött érte, s a nagyszülők szobájába kísérte. Nagymama ágyába fektette, mellé ült komoly arccal, oly kimérten, mint egy lassított felvételen. Érezte, hogy keresztanyja akkora súlyt készül letenni, ami alatt egy olyan formájú és korú fiúcska, mint ő, talán összeroppan. De nem volt mit tenni. Míg a szavakra várakozott, azon tűnődött, hogy ez már a harmadik ágy, amibe fél órán belül került. Mi végre? Minek ez a vándorlás? Ők nem hallják a zenét? Bizonyára nem. Mert ha az ő szívükre is úgy zuhogna a hó, mint az övére, semmi kedvük nem lenne téblábolni, beszélni, még érezni sem. Csak ülnének szótlánul, ölbe ejtett karokkal, behunynák szemüket, és hallgatnák a havazást – egészen addig, amíg külön-külön is meg nem hallanák a pelyhek bársonyességét. S akkortól már mosolyognának is. S ha könny gyűlne föl szemük sarkában, azt nem a bánat facsarná, hanem a hazatalálás öröme.

– Legyél nagyon erős, kisfiam, mert szörnyű dolgot akarok elmondani neked. Anyu nincs többé. De nem lesz semmi baj, mert mi itt vagyunk veled. Mindent elintézek, ne aggódj. Apu már a börtönben van, mert rossz ember lett belőle. Ő ölte meg anyut. Ha sírnod kell, ne tartsd vissza, sírd ki magad. Mindjárt beküldök hozzád valakit – azzal megsimogatta a Kisfiú arcát, megpusztilta, s nehéz léptekkel kivonult a szobából.

A helyére nyakló fémkilincs kellemetlen hangja még sokáig ott nyikorgott a Kisfiú fülében. Sírn próbált. Szót akart fogadni. Meg tisztában is volt azzal, hogy ilyenkor sírn szokás. De legalábbis illik. Mert a fájda-

Részlet a szerző készülő regényéből

lom az ember mellére térdel, és addig-addig préseli kifelé tüdejéből a levegőt, ameddig a könnycsatornák ki nem apadnak. Ilyen élményben csak hosszú évekkal később volt része. Amikor már minden lezajlott. Amikor rádöbent, hogy a halállal szemben csak vesztés maradhat. De ekkor vézna kis sírást, szinte csak hüppögést sikerült magából kisajtolnia. Nézte a plafont. „Anyu nincs többé.” Hülyeség – gondolta. Annyira biztos volt ebben, hogy még a vágy sem lobbant föl benne, hogy megbizonyosodjon felőle. „Anyu mindig is lesz.” Jóval később, már kamaszként, sokszor töprengett azon, hogy vajon miért nem pattant föl akkor az ágyból, mint akit tűz kapott meg, fúrta át magát az előszoba tumultusán, egészen édesanyja ágyáig, hogy még egyszer, utoljára lássa. Nem érzett készletétést rá. Persze a család úgysem engedte volna, de ez már nem lehet mentség. Nem lehet a tetteinket visszafelé az időben igazolni. Nincs fölmentés. Csak a következmények maradnak. S a tanulás, ha van. Bár ez utóbbiban felnőtt fejjel igen gyakran kételkedett.

Azon az estén csak nézte a plafont, s a sírással küszködött. De olyan érthetetlen nyugalom honolt a szívében, hogy az istenért sem tudta kis mellkasára térdepeltetni a fájdalmat, hogy az kiszorítsa belőle a szuszt. Még az is eszébe jutott, s ekkor kicsit elszégyellte magát: még jó, hogy másnap vasárnap lesz, így nem kell korán kelnie a sulis miatt. Arra persze nem gondolt, hogy vajon milyen lesz a hétfő reggel anyu nélkül. Nem ő fogja öltöztetni, nem ő melegíti a kakaóját, nem ő szel kalácsot. Nem ő fogja a kezét iskolába menet, nem ő nyom homlokára csókot, nem ő integet, amikor az ajtóból még visszapillant hátitáskája fölött. Arra meg egyenesen nem is gondolhatott, hiszen hogyan is fért volna el kis fejében, hogy milyen lesz többé nem érezni az illatát. Milyen lesz lassan elfelejteni a hangját. Milyen lesz szembesülni azzal, hogy évekkal később már az arcát sem képes föl idézni. Csak fényképeken nézegeti majd, mint egy színésznőt, akinek állítólag a kislánya volt.

Talán a havazás miatt történt ez így. Amiatt lehetett, hogy nem hallotta azt sem, amikor súlyos nyikorgással bezárult benne egy roppant vasajtó, amire éktelen lakat került. S azt sem hallhatta, hogy kint, a szűnni nem akaró hóesésben egy rémisztő zenekar játszik. Nem hallotta otromba és illetlen zörgésüket, tompa puffanásikat, amint bőrdobjaikat s a koporsót döngetik. A havazástól nem hallotta e szedett-vedett, túlvilági banda csontzenéjét.

Eljött a karácsony, amire később már egyáltalán nem emlékezett. Mintha abban az évben elmaradt volna. Egy biztos lehet, hogy fekete volt. Persze nem a hó hiánya

miatt, hanem a ruháktól. A szilveszter este azonban mélyen beleégett az emlékezetébe. Mindenki áll a szoba közepén, pohár pezsgővel kezében, s úgy kíván a másoknak boldog újesztendőt, hogy közben zokog. A Kisfiú nézte a jelenetet, akár egy filmet. S talán először akkor érezte úgy, hogy amit lát, nem is az ő élete. Azt csak szemléli, de részt nem vesz benne, legfeljebb a mozdulatok, a kiejtett szavak szintjén. A valódi élete legbelül zajlik. A vasajtó mögött. Így nőtt fel, járt iskolába, tombolta végig a kamaszkorát. Csak amikor már elfáradt, szerelmes lett, gyermeke született – döbent rá arra, hogy mekkora tévedés volt. Mert így a valóságos élete úgy vonult át rajta, hogy észre sem vette. Ugyanis ő mindvégig a vasajtó mögött duzzogott. Amiért elzárták a havazást. Amiért kiszippantották az életéből anyut, mint egy hologramot. Amiért apja ki tudja, melyik börtönben ücsörög. Amiért a tanárnénik és a távolabbi rokonok, ismerősök kezdetben szánakozva néznek rá, miközben hajába túrják bumfordi kezüket. Őt ne sajnálja senki. Őt ne simogassa senki. Különben ütni fog, rúgkapálni, harapni, marni... kifüstöli az aggódó tekintetéből a szánalom fényét. Kezeljék úgy, mint egy átlagos gyereket. Mint az osztálytársait, akik ugyanúgy fociznak, rosszkalkodnak, másznak fára, pisilnek a játszótér bokraiban, mint ő. Nincs őbenne semmi különös. S az is hülyeség, hogy „Anyu nincs többé”. Hiszen van. Mint a világ is, bárhogyan tagadják. Van, létezik az idők kezdete óta. És akkor is lesz, amikor már nem. Majd ő megmutatja nekik! Ekkoriban kezdett verseket írni. Tizenkét éves lehetett.

Felnőtt fejjel döbent rá arra is, amit barátai soha nem is értettek, hogy miért nem tud szilveszterkor bulizni. Miért szeret csak egy szűkebb társaságban, később a feleségével csupán beszélgetni, csendesen eliszogatni, éjfélkor vigyázállásban elénekelni a himnuszot, megfőzni a virslit, majd hajnalig tökrészegre leinni magát.

Később többször s az idő teltével egyre gyakrabban próbálta összerakni fejében azt az éjszakát. Rekonstruálni a részleteket. Talán az zavarta legjobban az egészben, hogy nem látta édesanyját holtan. S azóta már meghalt nagypapa, nagymama, keresztpapa is, legutóbb másikmama, a százegy éves, aprócska, fekete asszony, aki Radnóttal született egy évben, de fogalma sem volt arról, ki volt Radnóti, s halála másnapján egy nagy, vemhes, fehér macska testében tért vissza – de egyiküket sem látta élettelenül. Nagymama haldoklását végignézte, de az utolsó pillanatban, amikor a lélek egy óriási, hosszan tartó sóhajjal eltávozott belőle a hetekig tartó szenvedés után – épp nem volt otthon. Mire hazaért, a gázóra alatt

már ott állt a koporsó. Berohant volna a szobába, de a család asszonyai útját állták. Feldúltan hátravonult a kamra mögé bögni, falat öklözni. De megrémült ettől a színpadi jelenettől. Olyanra sikeredett, hogy még nyugtatót is toltak belé. Megrémült, mert a szerep mélyén nem érzett semmit. Pedig ekkor már kamasz volt. Ereje is lett volna annyi, hogy félrelökje útjából a nőket, s egész a holttestig törjön. Mégse tette. Maradt egy nem kevésbé látványos dramaturgia, amelyből kispórolták a katarzist. A szembesülést azzal az ősi törvénnyel, hogy ez az élet rendje. Az a nagymama, aki minden pillanatának egyik főszereplője volt, aki körül annyit sündörögött, akinek a nyári konyhája volt számára a főhadiszállás – nincs többé. És az a test, ami ott az ágyban arra várakozik, hogy térdeit eltörve, pokrócba csavarják és a gázóra alatt letett koporsóba zárják, majd kigördüljön vele utcájukból a fekete autó – már nem nagymama. Csak egy biológiai maradék, amit majd feldolgoz az anyaföld. Ahogy anyut is.

Megrémült, mert indulatai alján nem volt semmi. S ekkoriban már a havazást sem hallotta. Az angyalok meg? Rég elkotródtak a környékről. Ahogy a költők is. Visszakucorodtak mind viharvert, sebzett szárnyaik alá. Pedig nem lehetett mondani, hogy az az élet, amit ő is nézett, s olykor-olykor felugrott a színpadára egy-egy kisebb szerep erejéig: nem volna érdekes. Nagyon is az. Legalább olyan izgalmas, legalább akkora erők feszülnek egymásnak, legalább olyan mélységek tárulnak föl benne – akár Shakespeare darabjaiban. És mégis. Úgy tűnt, hogy az angyalok és a költők ideje már ekkor lejárt. Maradt a pusztá naturalizmus. A kémiai kísérletek rideg költészete a balladák, forradalmak és a szent téboly kihűlt helyén. De korántsem volt ez unalmas. Csak megőrülni nem lehetett már belé, pusztán tanulmányozni. Ezzel a tudósi figyelemmel, kutatói összpontosítással rokon kíváncsiság volt benne, amikor a nyugtatóval tompított zokogás és falöklözés mögött elterülő Semmit kémlelte. Mint a világűr – gondolta. Legalább annyira szép, mint amennyire értelmetlen. Legalább olyan végtelenül és végzetesen egyszerű, mint amilyen felfoghatatlan. Nem hiába szerette még ekkoriban is órákig bámulni kamrájuk tetejéről a felhők vonulását vagy a csillagos égboltot.

A többször elmaradt katarzist csak néhány évvel nagymama halála után élhette át, amikor épp nem történt semmi különös. Úgy látszik, hogy a dráma olyan, mint a sziget. Attól az, ami, hogy körbezárja az óceán. Mint katarzist a Semmi.

Karácsony másnapja volt, este. A vendégek már rég hazaszállingóztak, a család meg aludt. A kutya is aludt. A szű is aludt a fában, s a villamos is Attila ver-

sében. Csak ő virrasztott a levedlett ebédlőasztal gyertyafényében. Alaposan rátöltött az ünnepi ebéd során elkortyolgatott borra, pálinkára. A módszeres ivás taktikáját már időben elsajátította. Ahogy emelkedett fejében a bódulat, kedvenc chansonját annál sűrűbben csévélte vissza a magnón. Egy szívbemarkoló szerelmes dal volt, „Kérlek, ne menj el” refrénnel. Az illető ezután az újra és újra felbukó kérdés után mindig szisztematikusan felsorakoztatta az érveit, hogy mi minden lenne annak érdekében, hogy a szerelme ne hagyja el. Annál a sornál, hogy „Lennék az árnyékod, árnyékod árnyéka, a kutyád árnyéka” – na, alaposan eltörött a mécses. Csak bambult a gyertyafénybe, és zokogott. De úgy, hogy taknya-nyála egybefolyt. Tágra nyitott szájjal, amelybe tán még az ökle is belefért volna. A hangszálak igénybevétele nélkül. Gyomorból. A belekből. Olyan volt, akár egy hangtalan, véget érni nem akaró üvöltés. És közben csak töltött, csévélt, ivott, töltött, csévélt, ivott. És időnként elmázolta arcán a könnyeket, a taknyot, a nyálat.

Nem szerelmi bánata volt, dehogya. Csak úgy érezte, hogy elviselhetetlenségig felgyűlt benne az iszonyat. Az úr, amit elvesztett, elragadott, elrohadt szerettei hagytak maguk után. Hát most megszülte, világra vajúdta ezt a szörnyet. Amit annyi éven át hordozott magában, ezen az éjszakán kipréselte magából, mint a mítoszok istenei torzszülött gyermekeiket. Ami nyolc-éves kora óta nőtt, növekedett benne, s egyre több helyet követelt magának, hogy már-már a szívét is fölzabálta – azt most világra lökte. Kihordta és kivajúdta a halált.

S amikor már előtte vonaglott a leszedett ebédlőasztal morzsás abroszán, csak nézte meredten, bámulta a gyertyafényben. És közben nem érzett semmit. Nem csoda. Hiszen ő én vagyok – gondolta. S mintha mi sem volna természetesebb, kiürítette poharát, elzárta a magnót, ujjával elcsippentette a gyertya lángját, majd lefeküdt aludni.

Próbálta hát rekonstruálni többször is azt a bizonyos első éjszakát. Amikor egy másik történet vette kezdetét, amelynek sokáig ő csak a nézője lehetett. Talán akkor kezdett először vissza-visszalépegetni ebbe a történetbe, amikor a kislányát szoktatta az óvodába. Akkor érezte meg először, hogy a halál ideje lejárt, eljött az alkalom, hogy végre az élettel is foglalkozzunk. Hiszen az élet jár, mert járni akar. Mert járnia kell. Ezen meg még akkoriban morfondírozott, amikor kislánya legelső lépéseit tette, gyakorolta. Ezeknek a csodálatos, ünnepi, mégis a lehető legtermészetesebb lépéseknek a láttán tudatosult benne végérvényesen, hogy meg fog halni. S ez a tudat nyugalommal töltötte el. Hisz ez az élet

rendje, nem igaz? Mi már lassan menetiránynak háttal: s többé nem előzzük, csak elhagyjuk a fákat. A gyermekeink viszont most tanulnak jární. Hajrá fiúk, lányok, gyerünk, kis porontyaim, előttetek az út!

Kérdezgette családját, a szemtanúkat, és igyekezett minél több mindenre visszaemlékezni. Hogy mi is történt azon az éjszakán. Akkoriban még csak a kereszt-szüleinek volt színes televíziója. Ezért kisebbik nővére odaát volt a másik házban. Nagyobbik nővére aludt a legkisebb szobában, amit még apjuk épített a házhoz külön az ő számára, amikor fölverték az egyetemre, hogy tudjon hol nyugodtan tanulni. Gömbölyödő hasában aludt a gyermek is, az anyaszív virrasztólámpása alatt. A férje éjjeli műszakban dolgozott. Nagymama, nagypapa is aludtak a maguk szobájában. Ő is aludt a belső szobában, apja mellett a franciaágyon. Legalábbis azt hitte, hogy előbb-utóbb apja is mellé kerül. Mert már jó ideje nem háltak együtt a szülei. Édesanyjának szeretője volt. Párszor találkozott is vele. Legelőször akkor, amikor egyik koraeste, nem tudta, hol az édesanyja, nyár volt, egy szál pizsamagatyában átmászott a kertkapun, mert fülest kapott valamelyik családtagtól, hogy a barát házaspárnál van az utca elején. A Kisfiú beállított hozzájuk, édesanyját valóban ott találta a konyhájukban, de rajtuk kívül még valaki ült ott az asztalnál: egy szőrmók, szemüveges ipse. Bozontos szakállabajsza, hosszú haja igénytelennek mutatta. Vajon mit akart rejtegetni ennyi szőrrel? Édesanyja kezdeti meglepődése, zavara múltán elmosolyodott és bemutatta őt. Nem sokra rá, pár nappal vagy héttel később elárulta neki, hogy már nem szereti az édesapját, ő ezt a bácsit szereti, nemsokára el fognak válni, szeretné, ha ő vele maradna, de el kell majd költözniük, ehhez a bácsihoz. Ezek után olykor eljárt velük kirándulni. Hogy utálta ezeket az együttléteket. Mert ugyan miről beszélgeszen ő egy vadidegen férfival? És egyáltalán milyen jogon fogdossa ez az ember az ő anyjának a melleit a Duna-parton? És ne akarjon neki gitárt venni, mert a térdén fogja széttörni azt a gitárt. Ne akarjon venni neki az égvilágon semmit. És különben is, a legjobban tenné, ha beszállna abba az ócska Trabantjába, ami olyan gagyi, hogy még az autós kártyáin sem találta meg, magára vágná az ajtaját, beindítaná azt a zörgő-prüszkölő-krahácsoló motorját, és kiporolna vele az életükből, hogy többé sose lássák. Mindezt persze csak gondolta a Kisfiú, lázadni nem mert. Egyszer azonban, amikor szintén a Trabantban zötykölődtek valahová, ő hátul, a turbékoló gerlepár elöl, váratlanul előntötte a bátorság, és megszólalt: „Anyu, én, lehet, hogy mégis apuval maradok.” Akkora csönd ült rá aztán erre a mondatra, hogy majd’

szétfeszítette azt a pufogó kasztnit. A visszapillantó tükrében figyelte édesanyja arcát, amint némán megvonaglik, majd a robogó fák felé fordul, hogy elrejtse a szemében égő kín parazsát. Tudta, hogy most kést szúrt édesanyja agyonfogdosott mellei közé, de kölcsönkenyér visszajár – gondolta, és a szíve kemény lett, akár a kő, még ha legbelsejében zokogva ölelte is már az anyját, csókolgatta, hogy ne haragudjon rá.

Egyik este gyanúsán üres volt a ház, csak édesanyja teregetett ingerülten a fürdőszobában. Elindult, hogy megkeresse a többieket. Először a nyári konyhába ment, mert tudta, hogy az a nagycsalád központja. Nem tévedett: apja zokogva ült a konyhasarokban, keresztanyja, nagymama, nagyobbik nővére pedig álltak körülötte, és vigasztalták. Egy mondatukat még elcsíphette: „Menjen csak, hadd vigye az az őseMBER!” Apja mikor felfogta, hogy ott áll az asszonyok mögött, kinyúlt felé, és magához akarta ölelni őt: „Gyere ide, kisfiam.” De ő nem volt rá képes. Még soha nem látta az apját sírni. Ráadásul ennyire összetörve, maga alá roskadva. Idegennek érezte, akinek a könnyeivel semmi kedve nem volt összemázolni magát. Tudta, hogy megbántja vele, de inkább sarkon fordult, és visszament a lakásba.

Hosszú évekkel később ugyanígy sírt, zokogott, ha lehet, még jobban, szinte megsemmisülve, porig omolva az apja – amikor a börtön után először meg merte látogatni őt. „Bocsáss meg, bocsáss meg, bocsáss meg...” – nyüsztette, míg a földön térdelve lábait karolta, ölelgette, csókolgatta. Az asszonyok a teraszon álltak, ott rebbentek össze a jelenetre, ő a hintánál, Zoli haverja a kapuban labdával a hóna alatt, mert épp focizni mentek volna. Ezúttal nem tudta visszatartani a könnyeit ő sem, bárhogy is szégyellte magát miattuk a barátja előtt. Csak állt tehetetlenül, és fogalma sem volt, hogy mihez is kezdjen e nem mindennapi helyzettel. Mintha a benne komorló vasajtó is megcsikordult volna, és szinte látni vélte kilépni rajta nyolcéves önmagát, a Kisfiút. Csak jóval később jött rá, hogy ez akkor tévedés volt csupán, délibáb. Mert a Kisfiú valójában akkor merészkedett elő végleg és szívódott fel a nap sugarában vasajtóstól, amikor megfogta fönnakadt szemű apja kihült kezét, hogy megbizonyosodjon róla, valóban meghalt-e. Ő volt az első halott életében, akit látott. Amikor pokrócba csavarva kivitték a koporsóba, még elővillant bezöldült, félkopasz feje – aztán már semmi, csak a fedéldöndülés. Ő csak állt, megint csak tehetetlenül nővéreivel az indázó lugasban, és sírtak. Pedig ekkor már meglett férfi volt, családapa. De fájdalom mélyén megkönnyebbülést is érzett. Mert fölismerte, hogy az ő története immáron lezárult. És hogy talán nincs még késő elkezdni élni.